

Η Εκκλησιαστική Πολυδιάσπαση του Ελληνισμού

*Χρήστος Γιανναράς**

Ο πολιτισμός ενός λαού διαμορφώνεται με αφετηρία τη θρησκευτική του παράδοση – το βεβαιώνει η πανανθρώπινη εμπειρία, το υπενθύμισε και ο πολύς Huntington. Είναι μάλλον προφανές το γιατί: Η θρησκευτικότητα εμποδώνει στην λαϊκή συνείδηση μια κάποια μεταφυσική, δηλαδή τη νοηματοδότηση του βίου που παρέχει κριτήρια ιεράρχησης των αναγκών, επομένως συλλογικές εκποθεσίες και συμπεριφορές. Η περίπτωση της δυτικής νεωτερικότητας (του παγκοσμιοποιημένου σήμερα “παραδείγματος”) έδειξε ότι και η άρνηση της μεταφυσικής είναι επίσης μια μεταφυσική (της τυχαιότητας και αλογίας του υπαρκτού) που γεννάει τα δικά της μορφώματα πολι

** Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο*

τισμού.

Τόσο η αρχαία όσο και η χριστιανική μεταφυσική παράδοση του Ελληνισμού είχε χαρακτήρα όχι ατομικών “πεποιθήσεων” άλλα κοινωνικού γεγονότος. Για αυτό και παρήγαγε (παράλληλα με τις θεωρητικές φιλοσοφικές της μνημειώσεις) θεσμούς κοινωνικού βίου (πολιτικής, οικονομίας, δικαίου) και τέχνη “κλασσιική” (συμβολική κοινών νοηματοδοτήσεων της πραγματικότητας, όχι παραπεμπτική σε ατομικά απλώς αισθήματα). Δεν υπάρχει ελληνικός πολιτισμός, επομένως ούτε και Ελληνισμός ως “εθνική” ιδιαιτερότητα, ξέχωρα από τη μεταφυσική που νοηματοδότησε κάθε έκφραση (γλωσσική, θεσμική, καλλιτεχνική) της ελληνικότητας.

Αυτή τη διαπίστωση απηχεί σήμερα (συνειδητά ή μόνο ρητορικά και ανεπίγνωστα) ο ισχυρισμός ότι Έλληνισμός και Χριστιανισμός (ή εκκλησιαστική Ορθοδοξία) συγκροτούν μίαν αδιαίρετη ενότητα. Πραγματικά, σε κάθε άλλη έκφραση του βίου ο Ελληνισμός έχει πάψει να διαφοροποιείται πολιτιστικά, ο λαός ο ελληνικός εμφανίζεται απόλυτα αφομοιωμένος στο παγκοσμιοποιημένο δυτικό υπόδειγμα πολιτισμού. Η μόνη πολιτιστική ιδιαιτερότητα των Ελλήνων που διασώζεται ένσαρκη σε κοινωνικό γεγονός και λαϊκή “πράξη” (και όχι σε ιδεολογικό ρητόρευμα) είναι η τελούμενη στους ελληνικούς ναούς, απανταχού της γης, ορθόδοξη εκκλησιαστική λατρεία. Εκεί εξακολουθεί να λειτουργεί (έστω και συχνότατα – αλλοτριωμένη) ή συνέχεια της ελληνικής δραματουργίας, ποίησης, μουσικής, ζωγραφικής και – τουλάχιστο στα κείμενα της λατρείας – μια διαφορετική από αυτήν την Δύσης μεταφυσική νοηματοδότηση το υπαρκτού και πραγματικού. Μόνο στην ορθόδοξη εκκλησιαστική θεολογία και τέχνη μπορεί να εντοπίσει κανείς στοιχεία ζωντανής ακόμα και αδιάπτωτης συνέχειας του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Και μόνο ως προέκταση του κοινωνικού γεγονότος της λατρείας διασώζονται αμυδρά απηχήματα ελληνικής ιδιαιτερότητας σε κάποιες πτυχές του λαϊκού ήθους σε ιστορικούς εθισμούς αποτυπωμένους σε λεπτομέρειες της κοινωνικής ευαισθησίας και συμπεριφοράς ή στο βιωματικό φορτίο λέξεων και γλωσσικών εκφράσεων.

Θα μπορούσε τεκμηριωμένα να ισχυριστεί κανείς ότι στη νεοελληνική κοινωνία συντηρείται ένας πληθωρικός λόγος περί ελληνικού πολιτισμού-μια αυτονόητη υπεροψία για τον πολιτισμό μας, την διεθνή ακτινοβολία του, την πανανθρώπινη σημασία του –δίχως στοιχειώδη επίγνωση για τι ακριβώς μιλάμε. Καυχόμαστε για τους αρχαίους προγόνους μας και η συντριπτική πλειοψηφία των καυχομένων δεν είχε ποτέ την παραμικρή επαφή με τα κείμενα που κληροδότησαν αυτοί οι πρόγονοι-η ίδια η σχολική εκπαίδευση σχεδόν αποκλείει αυτή την επαφή ή την καθιστά αποκρουστική. Μιλάμε για το θαύμα του Παρθενώνα και είναι αμφίβολο αν ο πανεπιστημιακής παιδείας Νεοέλληνας ξέρει να εξηγήσει γιατί ο Παρθενώνας είναι έργο τέχνης σημαντικότερο από τον πύργο του Αίφελ! Προβάλλουμε ως δεδομένη τη διεθνή υπεροχή της αρχαίας γλώσσας μας και

έχουμε αποκλείσει τη διδασκαλία της στα σχολεία –το μεγαλύτερο μέρος της νεοελληνικής κοινωνίας αδυνατεί να κατανοήσει ακόμα και την “κοινή” ελληνική. Η ίδια η λέξη πολιτισμός έχει στις συνειδήσεις εντελώς συγκεχυμένο περιεχόμενο : Θεωρούμε “πολιτισμένον” αυτόν που έχει πληρέστερα αφομοιώσει τη δυτική καλλιέργεια και συμπεριφορά, όμως παράλληλα κοπτόμαστε για την “αξία” και το “μεγαλείο” του “δικού μας” πολιτισμού. Με στοιχειώδη εντιμότητα, ευθυκρισία και ρεαλισμό πρέπει να αναγνωρίσει κανείς ότι ο “ελληνικός πολιτισμός” στη σημερινή Ελλάδα είναι κενό περιεχομένου ιδεολόγημα, μια ρητορική πομφόλυγα. Ίσως ποτέ άλλοτε στην ανθρώπινη ιστορία ένας λαός δεν μεταποίησε τόσο βάνουσα την έμπρακτη απάρνηση της πολιτιστικής του κληρονομιάς σε ψυχολογική καύχηση για αυτήν ακριβώς την κληρονομιά που απαρνήθηκε.

Αν η εκκλησιαστική Ορθοδοξία είναι το μόνο κατάλοιπο ελληνικής πολιτιστικής ιδιαιτερότητας που παραμένει σε ενεργό ιστορική συνέχεια λαϊκής πράξης (έστω ανεπίγνωστο και περιθωριοποιημένο κατάλοιπο), τότε είναι και πρωταρχικό “υλικό” για την οικοδόμηση ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικής διπλωματίας.

Σίγουρα η σημερινή Ελλάδα έχει να επιδείξει και σημαντικές επιδόσεις στην καλλιέργεια δυτικών πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων (σε τομείς όπως η μουσική, η ζωγραφική, η λογοτεχνία) και ένας μεγάλος σε αναλογία αριθμός Ελλήνων διαπρέπει διεθνώς σε ποικίλους κλάδους της δυτικής επιστήμης. Όμως, αν η πολιτιστική πολιτική και διπλωματία αποβλέπουν στην ανάδειξη και προβολή όχι μόνο επιδόσεων προσαρμογής των Νεοελλήνων στο κυρίαρχο σήμερα πολιτιστικό “παράδειγμα”, αλλά και ενεργών τεκμηρίων ελληνικής πολιτιστικής ιδιαιτερότητας, δεν μπορούν να αγνοήσουν τον πολιτισμό που ενσαρκώνει η ζωντανή συνέχεια της εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας.

Η εφαρμογή αυτής της θέσης στην πολιτική πράξη προσκρούει σε παράγοντες ιστορικούς καθόλου ευκαταφρόνητους. Το σύγχρονο ελληνικό κράτος συγκροτήθηκε (και θέλει να είναι) κράτος νεωτερικό, που σημαίνει: οργανωμένο στη βάση μιας “μεταφυσικής ουδετερότητας” τουλάχιστον. Το κλίμα μαχητικής απόρριψης κάθε μεταφυσικής, που καλλιέργησε η νεωτερικότητα, δεν ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστες και τις μεταπρατικές πρακτικές της ελλαδικής πολιτικής και διπλωματίας: η καίρια για τον ελληνικό πολιτισμό σημασία της εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας αγνοήθηκε συστηματικά (ή και διαβλήθηκε έντεχνα) στα πλαίσια του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Για να ανταποκριθεί το νεόφυτο κράτος στις προδιαγραφές της νεωτερικότητας (στις αρχές του αστικού φιλελευθερισμού), θεωρήθηκε αυτονόητο να περιοριστεί η εκκλησιαστική του Ορθοδοξία στον ρόλο εξυπηρέτησης περιθωριακών του κοινωνικού βίου “θρησκευτικών” αναγκών –να απωθηθεί στη σφαίρα του “ιδιωτικού”. Αναγνωρίστηκε συνταγματικά η Ορθοδοξία ως “επικρατούσα” στην Ελλάδα “θρησκεία”, θεσμός δημοσίου Δικαίου, όπως κάθε “κοινωφελής οργα-

νισμός” προκειμένου να “εξυπηρετούνται” οι “θρησκευτικές ανάγκες” του λαού. Συνεπές στις αρχές της νεωτερικότητας, το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη θρησκευτική ελευθερία (την κρατική προστασία κάθε “γνωστής θρησκείας”), αλλά παραχωρεί ορισμένες προνομίες στην “επικρατούσα” θρησκεία αποβλέποντας προφανώς στην εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής (είναι ο μόνος κοινωνικός ρόλος που έμμεσα αναγνωρίζεται στην ελληνική εκκλησιαστική Ορθοδοξία πέρα από τη φιλανθρωπική και ηθικοπλαστική της δραστηριότητα).

Στο μεταπρατικό αυτό πολιτειακό σχήμα η διάσωση και προαγωγή του πολιτισμού των Ελλήνων είναι ευθύνη και έργο του κράτους (υπάρχει σήμερα και αρμόδιο υπουργείο). Δεν εμφανίστηκε ποτέ προβληματισμός για τον οικουμενικό (διεθνικό και μη κρατικό-εθνικιστικό) χαρακτήρα του ελληνικού πολιτισμού, που διατηρήθηκε επί αιώνες ως ζωντανή παράδοση χάρη στον ενοποιό θεσμικό άξονα του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Αυτό το δεδομένο αγνοήθηκε, το ελλαδικό εθνικό κράτος θεσμοθέτησε την εκκλησιαστική Ορθοδοξία ως επιχώρια κρατική θρησκεία κάτω από ασφυκτικό κρατικό έλεγχο: την ανακήρυξε “αυτοκέφαλη” δηλαδή οργανικά αποκομμένη από τον ενιαίο κορμό της ελληνικής εκκλησιαστικής οικουμενικότητας.

Εκατόν εβδομήντα χρόνια τώρα στην Ελλάδα δεν είναι νοητό να συνδέεται η θρησκεία με τον πολιτισμό και ο Ελληνισμός με την οικουμενικότητα. Για τους “προοδευτικούς” μεταπράτες της νεωτερικότητας η θρησκεία συνδέεται μόνο με τον σκοταδισμό και ο Ελληνισμός μόνο με την εθνοκρατική του υπόσταση. Βέβαια, έπρεπε να αναγνωριστεί κάποιος ρόλος και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως που παρέμενε ελληνικό. Θεωρήθηκε αυτονόητο (κατοχυρώθηκε και θεσμικά με τη Συνθήκη της Λοζάννης, το 1923) ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ποιμαίνει τους εκτός του ελλαδικού κράτους ελληνικούς πληθυσμούς- ένας θρησκευτικός θεσμός και αυτό για την “ικανοποίηση των θρησκευτικών αναγκών” των διεσπαρμένων ανά τον κόσμο Ελλήνων.

Όταν, το 1833, το αρτιγενές ελλαδικό κράτος αποσπούσε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο τις επισκοπές που περιλαμβάνονταν στα στενά γεωγραφικά του όρια και συγκροτούσε δική του κρατική “αυτοκέφαλη” εκκλησία, σαφώς απέκοπτε τους πολίτες της επικράτειας του από το ενιαίο σώμα του μείζονος Ελληνισμού. Την εποχή εκείνη τα 4/5 των ελληνικών πληθυσμών ζούσαν έξω από τα σύνορα του ελλαδικού κράτους με ενοποιό άξονα το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αλλά οι ιστορικές εξελίξεις ανέτρεψαν ριζικά αυτή την πραγματικότητα: Οδήγησαν στον προοδευτικό ξεριζωμό των Ελλήνων από πανάρχαιες ιστορικές κοιτίδες, ο Ελληνισμός συρρικνώθηκε, περιορίστηκε στα στενά σύνορα του ελλαδικού κρατιδίου. Έτσι και το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως έχασε τα πραγματικά, πληθυσμικά ερείσματα της ελληνικής του οικουμενικότητας. Ο ρόλος του περιορίστηκε εκ των πραγμάτων εκεί που τον προσδιόριζε και η ελλαδική εθνικιστική μυωπία : στη διαποίμανση των ελαχίστων πια “αλύτρωτων” Ελλή-

νων και, κυρίως, των απόδημων Ελλαδιτών. Προοδευτικά, ο κλήρος του Πατριαρχείου έφτασε να αποτελείται από επισκόπους και πρεσβύτερους ελλαδικής, κατά πλειοψηφία, προέλευσης. Η οικουμενικότητά του προσέλαβε κυρίως νομικό (δικαιοδοσίας) χαρακτήρα, που αντλείται από τίτλους ιστορικούς. Βασίζεται σε ένα ανύπαρκτο πια παρελθόν όχι σε μια ενεργό επίκαιρη δυναμική της ελληνικής οικουμενικότητας.

Αν η εκκλησιαστική Ορθοδοξία είναι το μόνο εν ενεργεία κατάλοιπο της ελληνικής πολιτιστικής ιδιαιτερότητας της οικουμενικότητας του Ελληνισμού, αυτό το κατάλοιπο εμφανίζεται, σήμερα, παγιδευμένο στις επαρχιώτικες προδιαγραφές του ελλαδικού εθνικισμού ή σε εγκυστώσεις μουσειακής αναπαραγωγής του παρελθόντος. Ακόμα και ως κρατικός θεσμός, προορισμένος για την εξυπηρέτηση περιθωριακών του κοινωνικού βίου “θρησκευτικών” αναγκών, η ελληνική Ορθοδοξία είναι πολυδιασπασμένη, όχι ενιαία. Ο σημερινός Έλληνας ως πολίτης του ελλαδικού κράτους ανήκει στην Εκκλησία της Ελλάδος, ως ταξιδιώτης ή απόδημος ανήκει στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Μέσα στα όρια του ίδιου του ελλαδικού κράτους υπάρχουν τέσσερις (4) εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, τέσσερα διαφορετικά σχήματα εκκλησιαστικής ενότητας του ενός ελληνικού λαού. Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος, με 44 μητροπόλεις, η Ημιαυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης, με 8 μητροπόλεις, οι 4 μητροπόλεις της Δωδεκανήσου που υπάγονται απ’ ευθείας στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, και 36 μητροπόλεις των λεγόμενων “Νέων Χωρών” που επίσης υπάγονται στο Πατριαρχείο, αλλά έχουν παραχωρηθεί “άχρι καιρού” στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Αυτή η κατάτμηση είναι μάλλον το εναργέστερο πειστήριο απώλειας (ή ανήκεστης άμβλυνσης) της οικουμενικής αυτοσυνειδησίας (εκκλησιαστικής καθολικότητας) και ελληνικής Ορθοδοξίας. Η ελληνικότητα έχει πάψει να υπηρετεί την οικουμενική δυναμική της Ορθοδοξίας, τώρα η Ορθοδοξία υπηρετεί τη νεωτερική πια, εθνοφυλετική αντίληψη της ελληνικότητας. Για τους σημερινούς Έλληνες (του ελλαδικού χώρου ή της διασποράς) η εκκλησιαστική Ορθοδοξία είναι εθνικό τους γνώρισμα, περίπου φολκλορικό, η εθιμική εθνική τους “θρησκεία”. Αν η “θρησκευτικοποίηση” του εκκλησιαστικού γεγονότος (η ριζική αυτή αλλοτρίωσή του) εισέδυσε στον Ρωμαιοκαθολικισμό από την οδό της ιδεολογικής εκδοχής της καθολικότητας ως παγκοσμιότητας, η ίδια θρησκευτικοποίηση μοιάζει να αλλοτριώνει την εκκλησιαστική Ορθοδοξία από την οδό εκδοχής της καθολικότητας ως εθνοφυλετικού ιδεολογικού “καθόλου”.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα άλωσης από τον εθνοφυλετισμό προσφέρουν και τα πρεσβυγενή προπύργια της ελληνικής οικουμενικότητας στην εγγύς Ανατολή: τα Πατριαρχεία Αλεξάνδρειας και Ιεροσολύμων, η Μονή (και Αρχιεπισκοπή) του Όρους Σινά. Η ελληνικότητα τους έχει φανερά αποσυνδεθεί (όπως και στις συνειδήσεις των απανταχού Νεοελλήνων) από την επίγνωση μιας πρότασης πο-

λιτισμού με την ανθρώπινη εμβέλεια. Μοναδική εκδοχή της ελληνικότητας και στα πρεσβυγενή αυτά εκκλησιαστικά καθιδρύματα είναι η εθνοφυλετική. Για αυτό και πρωταρχική μέριμνα του ελλαδικού υπουργείου Εξωτερικών είναι ο δεσμός τους με το ελλαδικό “εθνικό κέντρο” η συντήρηση τυπικών εξωτερικών γνωρισμάτων ελληνικότητας. Οι κληρικοί τους είναι επίσης ελλαδικής, κατά πλειοψηφία, προέλευσης, ακόμα και η εκπροσώπηση τους στις διαχριστιανικές σχέσεις ανατίθεται σε καθηγητές των ελλαδικών πανεπιστημίων. Το πρώτο που ενδιαφέρει είναι να διασώζονται (ως αυταξία) οι θεσμοί, όχι η λειτουργική τους οικουμενικότητα. Οι άνθρωποι που υπηρετούν αυτούς τους θεσμούς (συχνά με θυσιαστική ανταπόκριση) αρκούνται στην καύχηση ότι είναι “φύλακες ιερών τόπων και προσκυνημάτων”, δηλαδή συντηρητές θρησκευτικών μουσείων, άσχετων με πραγματικές ανάγκες νοήματος της ζωής και του θανάτου.

Η ελληνικότητα αποτέλεσε την ιστορική σάρκα της εκκλησιαστικής καθολικότητας χάρη στην οικουμενική της δυναμική-όχι σαν εθνική ή φυλετική ιδιαιτερότητα. Υπήρξε το όχημα για να έχει η πανανθρώπινη εμβέλεια κάθε μορφή έκφρασης της εκκλησιαστικής εμπειρίας : ο φιλόσοφος λόγος, η λατρευτική ποίηση και δραματουργία, η εικαστική μαρτυρία.

Υπάρχει μια ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει ιστορικά τον Ελληνισμό και συνθέτει τη διαχρονική ενότητα των επιμέρους φάσεων της πολιτιστικής του εξέλιξης-από τους Προσωκρατικούς και τα κυκλαδικά ειδώλια ως τους αυτουργούς της χριστιανικής οντολογίας στο “Βυζάντιο” και ως τους αγιογράφους και τους λαϊκούς αρχιτέκτονες της Τουρκοκρατίας. Είναι μια στάση ερμηνευτική της ύπαρξης και του κόσμου που αρνείται να εξαντλήσει την αλήθεια στη διατύπωσή της να ταυτίσει την πρόσβαση στη γνώση της αλήθειας με νοητικές βεβαιότητες, οριστικές πεποιθήσεις, νοητά είδωλα.

Η ιστορική ιδιαιτερότητα του Ελληνισμού ήταν πάντοτε η εμμονή του στον εμπειρισμό της σχέσης, στην γνωστική καθολικότητα του γεγονότος (αθλήματος) της σχέσης. Δηλαδή, στην κοινωνική επαλήθευση της γνώσης. Ο ελληνικός λόγος, γραπτός ή εικαστικός, ήταν πάντοτε πρόκληση ενεργητικής μετοχής στην αλήθεια. Προϋπέθετε τη δυναμική ετερότητα κάθε υποκειμενικής μετοχής στην κοινωνία της εμπειρίας, τη μετοχή ως ελευθερία μοναδικής και ανόμοιας σχέσης με την πραγματικότητα, τον κάθε μετέχοντα ως ύπαρξη προσωπική, ελεύθερη από προκαθορισμούς κοινής αναγκαιότητας. Γι’ αυτό και όταν καθολικός

Αν η εκκλησιαστική Ορθοδοξία είναι το μόνο εν ενεργεία κατάλοιπο της ελληνικής πολιτιστικής ιδιαιτερότητας της οικουμενικότητας του Ελληνισμού, αυτό το κατάλοιπο εμφανίζεται, σήμερα, παγιδευμένο στις επαρχιώτικες προδιαγραφές του ελλαδικού εθνικισμού ή σε εγκυστώσεις μουσειακής αναπαραγωγής του παρελθόντος.

δυναμικά οικουμενικός ο ελληνικός λόγος, αφού δεν συνιστούσε “άποψη” επιμέρους δοκιμασία ή ερμηνευτική πρόταση, αλλά κλήση ανάδειξης του τροπικά απεριόριστου της αλήθειας και του προσωπικού απολύτου της ανθρωπίνης ύπαρξης – διέσωζε την αλήθεια της ύπαρξης ως καθολικότητα ανυπότακτη σε αντικειμενοποιημένες βεβαιότητες και ιδεολογικές εκδοχές.

Ο Ελληνισμός είμαι μια ενεργός ιστορική πραγματικότητα όταν “αρνείται” τη φυλετική του υπόσταση, ακόμα και όταν “πεθαίνει” σαν ιστορικό σχήμα και ζει στις διαστάσεις της πολιτιστικής του καθολικότητας. Ότι ονόμασαν οι Δυτικοί “Βυζάντιο” είναι ο θρίαμβος της ελληνικής καθολικότητας, ένας θρίαμβος σταυρικός. Η κρατικά ανύπαρκτη Ελλάδα έδωσε την ιστορική σάρκα του πολιτισμού της στην “κατά την οικουμένη” καθολική Εκκλησία. Και από αυτή τη σάρκωση προέκυψε ένας ελληνικός πολιτισμός με ζωτικές δυνατότητες διαχρονικά επίκαιρες. Η χριστιανική οντολογία, η ορθόδοξη λατρευτική δραματουργία, η “βυζαντινή” ζωγραφική, αρχιτεκτονική και μουσική, ο “σοσιαλισμός” των αυτοδιαχειριζόμενων κοινοτήτων, το Δίκαιο που αφορά στις σχέσεις κοινωνίας και όχι στο ατομοκεντρικό “δικαίωμα”, είναι συγκεκριμένες φανερώσεις της ελληνικής καθολικότητας, αλλά μιας ελληνικότητας που έχει ουσιαστικά αυθυπερβασθεί, έχει παραιτηθεί από τη φυλετική ή εθνική (συχνά και από τη γλωσσική) υπόστασή της.

Στο ποσοστό που η κατακερματισμένη σήμερα (σε νομικά παρακμιακά σχήματα “δικαιοδοσιών”) ελληνική εκκλησιαστική Ορθοδοξία και οι πρεσβυγενείς ιστορικοί της θεσμοί ξαναβρούν την ελληνική τους οικουμενικότητα, θα είναι εκ των πραγμάτων και πέρα από κάθε αμφισβήτηση τα ζωτικά κέντρα της καθολικής εκκλησιαστικής ενότητας των Ορθόδοξων. Θα έχουν ουσιαστικό (όχι κενών τίτλων) προβάδισμα ανάμεσα στις Ορθόδοξες Εκκλησίες, γιατί θα αποτελούν εγγύηση και ρεαλιστική δυνατότητα της ζωτικής καθολικότητας (όχι γεωγραφικής, ιδεολογικής πληθυσμιακής) του εκκλησιαστικού γεγονότος.

Επειδή καίριο πολιτικό πρόβλημα στη μετά Χάντινγκτον εποχή είναι η δυνατότητα ελληνικού σχεδιασμού μιας πολιτιστικής διπλωματίας, πρέπει να καταγραφεί ως πραγματικό πρόβλημα τέτοιου σχεδιασμού η δεδομένη πολυδιάσπαση της ελληνικής εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας – η απουσία ενιαίου άξονα της πολιτιστικής (πάντοτε πρωτίστως μεταφυσικής) οικουμενικότητας του Ελληνισμού.

Ο σχεδιασμός σήμερα μιας ελληνικής πολιτιστικής διπλωματίας, για να εκπροσωπεί πρόταση (και προβολή) ιδιαιτερότητας πολιτισμού, θα περιορισθεί εκ των πραγμάτων στη θεωρητική μόνο διάσταση της δυνάμει οικουμενικής καθολικότητας της ελληνικής Ορθοδοξίας. Ο επιτελικός πολιτικός σχεδιασμός τρόπων επανανοποίησης της ελληνικής εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας θα συνιστούσε καίριο έμπρακτο ενέργημα πολιτιστικής διπλωματίας (και όχι μόνο). ■